

بررسی تأثیر برخی متغیرهای اجتماعی بر گرایش جوانان به مصرف الکل (مورد مطالعه: شهر اهواز)

کریم رضادوست^۱

اسماعیل هاشمی^۲

اسماعیل زکوی^۳

doi:10.22034/SSYS.2022.1884.2338

تاریخ دریافت مقاله: ۱۴۰۰/۰۳/۲۰

تاریخ پذیرش مقاله: ۱۴۰۰/۰۷/۰۳

هدف از انجام این پژوهش، بررسی برخی عوامل اجتماعی مؤثر بر گرایش جوانان شهر اهواز به مصرف الکل می‌باشد. حجم نمونه براساس فرمول کوکران، ۳۸۳ نفر برآورد شد و برای انتخاب آن‌ها از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چندمرحله‌ای استفاده گردید. به منظور جمع‌آوری داده‌ها از پرسشنامه و برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از نرم افزار SPSS23 بهره‌گیری شد. جهت بررسی رابطه بین متغیرهای مستقل و متغیر گرایش به مصرف الکل، از ضریب همبستگی پیرسون و برای بررسی سهم تأثیرگذاری هر متغیر بر متغیر گرایش به مصرف الکل از تحلیل رگرسیون استفاده گردید. نتایج حاصل از آزمون همبستگی پیرسون نشان داد که میان متغیرهای میزان استفاده از رسانه‌های غربی ($r=0/364$)، همنشینی با دوستان و همسالان ($r=0/319$) و انزوای اجتماعی ($r=0/198$) با متغیر گرایش به مصرف الکل، رابطه مستقیم و معناداری وجود دارد. همچنین نتایج ضریب همبستگی پیرسون بیانگر آن است که متغیر دینداری ($r=-0/409$) تأثیر معکوس و معناداری بر متغیر گرایش به مصرف الکل دارد، اما میان سن و گرایش به مصرف الکل رابطه معناداری وجود ندارد. نتایج تحلیل رگرسیون نیز نشان می‌دهد که متغیر دینداری ($Beta=-0/324$) دارای بیشترین تأثیر و متغیر انزوای اجتماعی ($Beta=0/188$) دارای کم‌ترین تأثیر بر متغیر گرایش به مصرف الکل می‌باشند.

واژگان کلیدی: گرایش به مصرف الکل، دینداری، انزوای اجتماعی، جوانان و اهواز.

۱- دانشیار، گروه علوم اجتماعی، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران (نویسنده مسئول)

E-mail: K. rezadoost@scu.ac.ir

۲- دانشیار، گروه روانشناسی، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران

۳- کارشناس ارشد، جامعه‌شناسی، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران

بررسی و تحلیل آسیب‌های اجتماعی یکی از مهم‌ترین حیطه‌های قابل بررسی و مطالعه در علوم اجتماعی و جامعه‌شناسی است. اندیشمندان و پژوهشگران در حوزه انحرافات اجتماعی حدود دو بیست سال است که به نظریه‌پردازی برای حل مشکلات و گرفتاری‌های جمعی اقدام و کوشش کرده‌اند؛ بدان گونه که همه آن‌ها همیشه در پی جواب به این پرسش بوده‌اند، چرا بخشی از جامعه در دسترس زیان‌های جمعی استقرار می‌یابند و به بیان دیگر، دچار کژروی و بزه می‌شوند و بر این اصل به تشریح دلایل و انگیزه‌های مبادرت ورزیدن به بزه در بین قشر جوان که بیشتر از دیگر افراد در دسترس اقسام دشواری‌ها و سختی‌ها استقرار یافته‌اند، مشغول شده‌اند. اگرچه جمعیت جوان از یک طرف می‌تواند به عنوان یک امکان برای رسیدن به اهداف و آماج قانونی و مجاز ارزیابی شود، از طرف دیگر می‌تواند به یک ترس و انزار تبدیل شود و در صورتی که به نیازهای جوانان توجه نشود می‌تواند به عنوان عامل جلوگیری کننده و غیر مجاز و به عنوان معضلی ژرف مبدل شود (نورایی و صیدی، ۱۳۸۹: ۱۰۶). از آنجایی که قشر جوانان بخش عظیم و فعالی از جمعیت کشور را تشکیل می‌دهند و نمی‌توان از آن‌ها در طرح‌های بزرگ و کوچک مدنی و همگانی چشم‌پوشی کرد، ضروری است گرفتاری‌ها و مسائل این قشر کاوش شود و بیشتر به خواسته‌ها و نیازهای آن‌ها اهمیت و توجه نمود تا در نهایت بتوان به راه‌حلی مناسب در مورد آن‌ها دست یافت (گیدنز، ۱۳۹۷: ۴۶)، چراکه جوانان به عنوان مهم‌ترین و فعال‌ترین قشر با خصوصیات همگانی در پذیرش یافتن و ربایش در قشرهای همال از یک طرف و از طرفی رابطه‌های نامعقول عاطفی، کمبود داشته‌ها و بی‌مبالاتی به نیاز آن‌ها، ممکن است که آن‌ها را دچار بحران و بن‌بستی نماید که در نتیجه چنین اقدامی با عوارضی چون بی‌ثمیری و بی‌کفایتی رو به‌رو شده و زمینه گرایش به انحراف اجتماعی در آنان فراهم گردد (عدل و همکاران، ۱۳۸۳: ۳۹۱).

دوره نوجوانی و جوانی توأم با افزایش محرک‌ها در هر دو جنس است که این امر می‌تواند منجر به گرایش بیشتر به ارتکاب رفتارهای پرخطر (مصرف مشروبات الکلی، افت تحصیلی و...) گردد که ممکن است تأثیر طولانی مدت بر آینده تحصیلی و شغلی فرد داشته باشد. (Kim & et al, 2013: 165). آنچنان که انسان‌ها در دوران معاصر مبتلا به معضلات و کشمکش‌های فردی و جمعی زیادی شده‌اند و در تلاش برای برطرف کردن آن‌ها، در دام‌های ناهماهنگ دیگری گرفتار شده است. در سال‌های گذشته مصرف مشروبات الکلی به عنوان یک ناهماهنگی و رفتار غیرسالم، متأسفانه گسترش زیادی به‌ویژه در بین جوانان داشته و دلواپسی‌های فراوانی را در این زمینه به وجود آورده است. وضعیت موجود مصرف مشروبات الکلی در ایران هر چند نسبت به کشورهای دیگر ممنوع کردن استفاده از آن اوضاع مناسب‌تری دارد، اما با این حال مصرف آن به خصوص در سال‌های اخیر در بین جوانان، به دلیل قیمت مناسب و راحت در دسترس بودن آن رو به افزایش بوده است. همچنان که در مجالس عروسی، جشن‌ها و برخی جمع‌های دوستانه به وفور این مورد یافت می‌شود و مصرف آن تبدیل به امری عادی شده که بالتبع با انواع آسیب‌های جسمی، عاطفی و ... برای فرد همراه بوده است (نیک خواه و همکاران، ۱۳۹۴).

مصرف مشروبات الکلی^۱ و رواج گسترده آن طی سال‌های اخیر، یکی از ناهنجاری‌ها و آسیب‌های اجتماعی است که عوامل بسیاری از جمله بحث دسترسی آسان و ساده، تضعیف باورهای دینی و ... می‌تواند در گرایش شهروندان به آن مؤثر باشند. همچنین کشورهایی که از ساختار

جمعیتی جوان برخوردار هستند، بیشتر از سایر کشورها در معرض رفتارهای انحرافی، بحران‌های اجتماعی، تنوع و رشد جرایم و آسیب‌های اجتماعی قرار دارند و معمولاً گرایش به مصرف مشروبات الکلی در آن‌ها به میزان زیادی بالاست. پژوهش‌های جهانی نیز نشان می‌دهد مصرف الکل در میان جوانان به عنوان یکی از پرخطرترین رفتارها، سالانه موجب از بین رفتن میلیون‌ها انسان و تحمیل میلیاردها دلار خسارت بر جامعه بشری می‌شود. بدیهی است در این کشورها برخورد با این پدیده از حساسیت ویژه‌ای برخوردار است (احمدی و همکاران، ۱۳۹۵: ۸۲).

در اکثر کشورها، الکل از جمله مواردی است که گرایش به مصرف آن به وفور یافت می‌شود. تعداد زیادی از مصرف‌کنندگان الکل به میزان نرمال از آن استفاده می‌کنند و از این‌رو، ضرر و زیان‌های کمتری متوجه آن‌ها می‌شود، اما تعداد افرادی که به مقدار زیاد استفاده می‌کنند، ضررهای زیادی برای آن‌ها دارد (صدیق سروستانی، ۱۳۹۰: ۱۴۳). همچنین مشروبات نوعی مادهٔ رخوت‌زاست و زیاده‌روی در مصرف مشروبات الکلی می‌تواند آثار مخربی بر روح و روان و جسم فرد بر جای بگذارد. آثار بد الکل در حیطه فعالیت‌های مغز، باعث نوعی رهایی، آسایش دروغین، موقت و بیش از حد برای فرد می‌شود و همچنین سایر فعالیت‌های حرکتی، ادراکی و انگیزشی فرد را تحت تأثیر قرار می‌دهد و خود می‌تواند باعث نوعی پرخاشگری و گزافه‌گویی در فرد شود (ترقی جاه، ۱۳۹۴: ۱۲۳). نیروهای جوان تحصیل کرده در هر کشور، سرمایه‌های اصلی و آینده‌سازان قطعی آن کشور محسوب می‌شوند و رسیدن به توسعه پایدار، به وسیلهٔ آنان میسر می‌گردد. بنابراین، حفظ سلامت جسمی، روانی، اخلاقی و اجتماعی آنان، از وظایف و اهداف نهادهای اصلی جامعه است. مصرف مشروبات الکلی یکی از ناهنجاری‌های اجتماعی است که عوامل بسیاری مؤثری در گرایش جوانان دارد که از جمله آن می‌توان به دسترسی آسان و ساده، تضعیف باورهای دینی و... اشاره کرد. با توجه به مبانی دینی و فرهنگی جامعه ما یکی از انواع آسیب‌ها و انحرافات اجتماعی در بین افراد جامعه، استفاده از مشروبات الکلی است که روز به روز تعداد زیادتری به آن دچار و از همه بدتر این‌که نسل جوان که ذخیره آینده کشور هستند، بیش از همه در معرض این آسیب اجتماعی خطرناک قرار گرفته‌اند. طبق آموزه‌های دینی حتی درصد کمی از الکل نیز مجاز شمرده نشده است. پس بدون توجه به میزان مصرف آن، استفاده آن در جامعه مورد مطالعه مسأله آور است، اما متأسفانه، در قرن‌های اخیر نوشیدن مشروبات الکلی و رواج آن باعث اعتیاد به آن و تبدیل به یک معضل اجتماعی شده است و به عنوان تراژدی غم‌انگیز پیامدهای ناگواری داشته و جنبه‌های متفاوت زیستی، روحی، اقتصاد و روابط اجتماعی و زندگی انسان‌های زیادی را تحت تأثیر قرار داده است.

گرچه بررسی علل گرایش به مصرف مشروبات الکلی از دیر باز مورد توجه جامعه‌شناسان بوده، اما این موضوع در ایران و روی نمونه‌های ایرانی به ندرت صورت گرفته است و از طرفی به ابعاد اجتماعی مسأله، کمتر توجه شده است و طبق اطلاعات بدست آمده در کلان شهر اهواز تاکنون مورد بررسی قرار نگرفته است و باتوجه به اینکه مصرف مشروبات الکلی در جامعه ما در سطح بالایی رواج دارد و بیشتر مصرف‌کنندگان در رده‌های سنی جوانان قرار دارند، لذا پژوهش حاضر در پی پاسخ به سؤال ذیل است:

علل جامعه‌شناختی مؤثر بر مصرف مشروبات الکلی در بین جوانان چیست؟

مسائل، مشکلات و آسیب‌های جوانان در بعضی از مواقع مانند سلسله‌های درهم تنیده است که هرکدام می‌تواند عاملی برای تأثیرگذاری و همچنین تأثیرپذیری از دیگری باشد. انباشته شدن این مشکلات خطری است که جوانان را تهدید می‌کند و اگر به آن توجهی نشود، سبب بسیاری از انحرافات فردی و اجتماعی می‌گردد. لذا بررسی گسترده و ریشه‌کجروی‌ها و مشکلات اجتماعی

از توجه شایسته‌ای به‌رمنند است. سازمان بهداشت جهانی، الکل را یکی از مهم‌ترین تهدیدها برای سلامت جهانی معرفی کرده است. مطالعات دانشمندان نشان می‌دهد سالانه یک و نیم میلیون فرد الکلی در جهان و به خصوص در آمریکا به عفونت‌های بیمارستانی مبتلا می‌شوند. طبق آمار منتشر شده از سازمان جهانی بهداشت افزون بر دو میلیارد نفر در سراسر جهان به طور متوسط ۷۶/۳ میلیون لیتر الکل مصرف کرده‌اند. ارتباط الکل با ۶۰ نوع بیماری ثابت شده است و همگان معتقدند که مؤثرترین روش در کاهش و پیشگیری از مصرف مشروبات الکلی جلوگیری از دسترس و منع توزیع آن است (Kirst & Zastrow, 2007:204). مشروبات الکلی در سال‌های اخیر یکی از جدی‌ترین معضلات بشری و پیچیده‌ترین پدیده انسانی است که پایه‌ها و بنیان‌های جامعه انسانی را مورد تحلیل قرار می‌دهد. در این بین، آن دسته از جوانانی بیشتر در معرض خطر نوشیدن مشروبات الکلی قرار دارند که با وضعیت‌های ناگوار و بحرانی تغییر هویت، موقعیت‌های بد ناشی از تنش‌های روانی و مسائل اجتماعی و ماجراجویی و خوشگذرانی سیری ناپذیر دست به‌گریبانند ... مؤید این مطلب آمار مرتبط با دستگیری‌های وقوع یافته سال‌های ۱۳۹۳ و ۱۳۹۴ بوده که بالغ بر ۶۶ درصد جرائم در این حوزه (مشروبات الکلی) اتفاق افتاده که از این میزان، ۷۲٪ مجرمین و دستگیر شدگان، سنی کمتر از ۴۰ سال داشته‌اند، که برابر هرم سنی در گروه جوانان دسته‌بندی می‌گردند (بسیج و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۶۰). به تازگی نیز مسمومیت با مصرف مشروبات الکلی دست ساز، زنگ خطری را برای دست‌اندرکاران به صدا درآورد و در اسفند ماه سال ۱۰۴، ۹۷ نفر بر اثر مصرف مشروبات الکلی جان باخته‌اند و تعداد زیادی هم دچار نارسایی‌های شدید کلیوی و نابینا شده‌اند (ایسنا، ۱۳۹۷).

همچنین در مورد معضل مشروبات الکلی و راهکارهای مقابله با آن باید یادآور شد که افزایش روزافزون این آسیب اجتماعی (مصرف مشروبات الکلی) در بخش‌های جامعه به خصوص در بین تعداد زیادی از جوانان لزوم پرداختن به این امر و پیدا کردن منشا آن و یافتن راه‌حلی برای آن و برگزیدن راهی مناسب در حیطه شایستگی‌ها و ارزش‌های فرهنگی را دوجندان می‌کند. افزایش این ناهماهنگی‌ها و ناهنجاری‌ها در جوامع اسلامی بسیار جای بحث دارد و مستلزم بکارگیری قوای اندیشه و تفکر است. در جامعه‌ای که وجود پایگاه شُرط‌بندی، فسق و فجور، توزیع مشروبات الکلی و افسار گسیختگی مطلوب نیست و خلاف روال معمول و عرف و شرع است، همه افراد موظف به رعایت قوانین و ارزش‌های اخلاقی و اسلامی هستند، اما شوربختانه استفاده از مشروبات الکلی آن هم به مقدار زیاد در بخش‌های مختلف کشور و بین افراد جوان شایع شده است.

صابری‌نیا و همکاران (۱۳۹۳) در پژوهشی با عنوان «بررسی وضعیت و علل مصرف مشروبات الکلی (مطالعه موردی: همه‌گیری مسمومیت مصرف الکل در رفسنجان)» به صورت گذشته‌نگر و تلفیقی در دو مرحله کمی و کیفی که شامل مطالعه میدانی همه‌گیرشناختی مصرف الکل و مصاحبه کیفی بود. به بررسی پدیده الکلیسم و پیامدهای آن پرداختند و به این نتیجه رسیده‌اند که تمام مصرف‌کنندگان مرد بودند و ۹۰ درصد سابقه مصرف الکل داشتند. به علاوه ۹۰ درصد از مسمومین، علت مصرف الکل را بیکاری و نداشتن سرگرمی قلمداد و از نظر کیفی نیز بیان کردند که در بعضی زیر گروه‌های جامعه، باورها و ارزش‌ها به سمت مادی‌گرایی در حال تغییر بوده و شبکه‌های مجازی و ماهواره‌ها موجب تشدید بیشتر ضعف‌های اجتماعی شده است. سو مصرف الکل در جامعه مورد مطالعه به عنوان یک آسیب اجتماعی شناخته شده، که باعث پیچیدگی‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی شده است و عوارض امنیتی و سلامتی سنگینی برای جامعه دارد. در این راستا اقدامات درمانی و فردی مؤثر نبوده و باید بر اقدامات اجتماعی پیشگیرانه تأکید شود.

نیک‌خواه و همکاران (۱۳۹۴) در پژوهشی با عنوان «بررسی عوامل اجتماعی مؤثر بر گرایش به مصرف مشروبات الکلی (مورد مطالعه: مردان ۱۸-۳۵ ساله ساکن بندرعباس)»، نمونه مورد مطالعه ۴۰۰ نفر از جوانان این شهر با استفاده از نمونه‌گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای انتخاب کردند و به این نتایج رسیدند که به ترتیب متغیرهای ارتباط با گروه همسالان روابط خانوادگی، کارکردهای کنترلی و نظارتی و در دسترس بودن مشروبات الکلی بیشترین تأثیر را در مصرف مشروبات الکلی دارد و تنها متغیر بی‌تأثیر، شبکه‌های رسانه‌ای بود و نتیجه این تحقیق این بود که گرایش جوانان به مصرف مشروبات در حد متوسط بوده است.

ترقی جاه (۱۳۹۴) در پژوهشی با عنوان «بررسی نقش خانواده در تجربه مصرف مشروبات الکلی دانشجویان دانشگاه‌های دولتی»، با استفاده از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای و حجم نمونه ۳۳۰۵ و با استفاده از فرمول کوکران به این نتایج رسیدند که میان جنسیت، سن، پیشینه مصرف مشروبات الکلی، میان حمایت عاطفی خانواده و نگرش والدین نسبت به مصرف مواد با داشتن تجربه مصرف مشروبات الکلی دانشجویان، رابطه معنی داری وجود دارد، در حالی که میان بومی و غیربومی بودن دانشجویان رابطه معنی داری وجود ندارد.

جعفریان و همکاران (۱۳۹۵) پژوهشی با عنوان «بررسی عوامل اجتماعی مؤثر بر گرایش جوانان شهرستان شهرکرد به مصرف مشروبات الکلی» انجام داده‌اند. نتایج پژوهش بیانگر آن است که نگرش به مشروبات الکلی، انزوای اجتماعی، باورها و اعتقادات مذهبی، الگوپذیری از خرده فرهنگ‌های منحرف و دسترسی به امکانات فرهنگی و رفاهی به ترتیب ذکر شده است به ترتیب از جمله عوامل مؤثر در گرایش جوانان به مصرف مشروبات الکلی بوده و کنترل اجتماعی در بروز این امر تأثیری نداشته است.

احمدی و همکاران (۱۳۹۵) در پژوهشی با عنوان «تأثیر عوامل اجتماعی فرهنگی بر تمایل به مصرف مشروبات الکلی در میان جوانان کردستان»، که به شیوه پیمایش جامعه آماری شامل جوانان ۱۸-۲۹ ساله شهر بانه و سنندج و حجم نمونه براساس فرمول کوکران ۳۴۲ نفر برآورد شده و به شیوه نمونه‌گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای انتخاب شده‌اند، دریافتند وجود ارتباط معنادار بین متغیرهای وضعیت آتومیک فردی، امید به آینده، در دسترس بودن مشروبات، پایبندی دینی و سابقه مصرف خانوادگی و متغیر «گرایش به مصرف مشروبات الکلی» است. همچنین متغیرهای امید به آینده، کنترل و نظارت خانواده، پیوندهای افتراقی، پایبندی دینی و مذهبی (فردی و خانوادگی)، حدود ۶۸ درصد از واریانس گرایش به مصرف مشروبات الکلی در جامعه هدف را تبیین می‌کنند. اکبری و سراج زاده (۱۳۹۷) پژوهشی درباره «مطالعه طولی تغییرات مصرف و نگرش نسبت به مواد و تغییرات مصرف مشروبات الکلی و سیگار در بین نمونه‌ای از دانشجویان بر اساس یک طرح پانل گذشته نگر»، انجام داده‌اند. یافته‌های حاصل از نمونه مورد مطالعه حاکی از آن است که حدود یک سوم افراد مورد مطالعه، تغییر نگرش منفی و تقریباً همین نسبت، تغییر نگرش مثبت داشته‌اند، اما در مورد تغییر رفتار نسبت به سیگار، مواد و مشروبات الکلی، نسبت‌ها متفاوت است. این تفاوت‌ها بر حسب جنس و رشته تحصیلی نیز تفاوت فاحشی را نشان می‌دهد. در ارتباط با سیگار و مواد، حدود دو سوم تغییری را گزارش نکرده‌اند و نسبت کسانی که تغییر مثبت داشته‌اند، یعنی قبلاً مصرف نمی‌کردند، اما بعداً به مصرف کنندگان پیوسته‌اند و یا مصرف قبلیشان افزایش یافته، بیشتر از کسانی است که قبلاً مصرف می‌کردند، اما مصرفشان کمتر شده است یا کلاً مصرف را کنار گذاشته‌اند. درصد تغییرات مثبت رفتاری نسبت به مشروبات الکلی در حد قابل توجهی بالاست و بیش از سیگار و مواد می‌باشد.

مارین و همکاران (۱۳۹۷) در پژوهشی با عنوان «برنامه‌ها و مداخلات کارآمد پیشگیری کننده و کنترل‌کننده مصرف مشروبات الکلی در جامعه»، به این نتایج رسیدند که برنامه‌های کارآمد در زمینه پیشگیری و کاهش آسیب ناشی از مصرف مشروبات الکلی را می‌توان در ۶ حیطه کلی تقسیم‌بندی کرد که عبارت‌اند از: آموزش و اطلاع‌رسانی، برنامه‌های بخش بهداشت و سلامت، برنامه‌های در سطح اجتماع، قوانین و سیاست‌های رانندگی حین مستی، سیاست‌های مرتبط با دسترسی و برنامه‌های مرتبط با کاهش آسیب.

لاسی^۱ و همکاران (۲۰۱۱) پژوهشی درباره «رانندگی در حالت مست بودن و مصرف مواد مخدر»، انجام داده‌اند. یک بحث درباره میزان و علت شیوع الکل و مواد در آمریکا انجام شده که در آن بررسی‌ها دستگیری ۳۰۰ نفر از رانندگان در حالتی که مست بودند گزارش شده که از بین آن‌ها ۲۴۰ نفر با استفاده از تست مورد بررسی قرار گرفته‌اند و نتایجی نشان دهنده آن است که ۱۰/۵ درصد از راننده‌ها در شب‌هایی که تعطیل بودند، الکل مصرف می‌کردند که از بین آن‌ها ۳ درصد باید تحت مراقبت پزشک قرار می‌گرفتند.

بیکر و همکاران (۲۰۱۲) در پژوهشی با عنوان «مصرف الکل و مواد مخدر در دانشجویان»، با هدف بررسی تفاوت مصرف الکل میان دانشجویان دارای سابقه اختلال رفتاری و فاقد سابقه اختلال رفتاری انجام داده‌اند. در این پژوهش دو گروه از دانشجویان مذکور در دانشگاه، با بهره‌گیری از آزمون سنجش مصرف الکل و مصاحبه‌های متعدد مورد پرسش قرار گرفته‌اند. نتایج نشان می‌دهد که بین دو گروه به لحاظ مصرف الکل تفاوت معناداری وجود داشته و متغیرهایی مانند جنسیت، سن، وضعیت طبقاتی و قومیت دارای تأثیر معناداری بر مصرف الکل دانشجویان داشته و همچنین بیان کردند که مشکلات شخصی متفاوت می‌تواند فرد دارای اختلال رفتاری را با احتمال خطر بیشتری روبرو سازد (بیکر و همکاران، ۲۰۱۲).

رامسومار^۲ و موروجله^۳ (۲۰۱۲) در پژوهشی با عنوان «روند شیوع الکل، سن شروع و ارتباط با آسیب ناشی از الکل در میان جوانان آفریقای جنوبی و پیامدهای این سیاست»، به این نتایج رسیدند که از آنجایی که مصرف الکل بین سال‌های ۱۹۹۸ تا ۲۰۰۸ بوده، نوجوانان قبل از شروع سن ۱۳ سالگی، شروع به مصرف الکل کرده‌اند و همچنین طی این سال‌ها مشخص شده است که مردان نسبت به زنان الکل بیشتری مصرف می‌کنند و به مرور زمان درصد استفاده مردان از الکل از ۲۷ درصد به ۳۶ درصد و زنان از ۱۸ درصد به ۲۷ درصد افزایش پیدا کرده است. همچنین مصرف بیش از حد الکل باعث افزایش چشم‌گیری در خشونت، خودکشی، و مرگ ناخواسته داشته است.

اریا و همکاران (۲۰۱۳) نیز در پژوهشی با عنوان «الگوی مصرف مواد مخدر و تداوم ثبت نام در دانشگاه: نتایج یک مطالعه طولی»، به بررسی الگوهای مصرف مواد مخدر در بین یک گروه همسته از جوانانی که برای اولین سال در دانشگاه ثبت نام کرده و همچنین برای اولین بار در یک مطالعه طولی شرکت داشتند، پرداخته‌اند. این مطالعه به ارزیابی ارتباط بین الگوهای مصرف مواد و تداوم ثبت نام در مقاطع و ترم‌های تحصیلی بالاتر، حفظ ویژگی‌های جمعیت شناختی ثابت، میانگین نمره دبیرستان، ارتباطات خواهر/برادری، ویژگی‌های شخصیتی/خلق و خو، وابستگی به نیکوتین

و اختلال مصرف الکل پرداخته است. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که هم استفاده از ماری جوانا و هم مصرف سایر موادمخدر غیرقانونی در ارتباط با احتمال کاهش تداوم ثبت نام در دانشگاه هستند. وانگ^۱ و همکاران (۲۰۱۵) در پژوهشی با عنوان «مصرف الکل در بین جوانان: نقش شبکه‌های دوستی و عوامل خانواده در مطالعه‌ی چند مدرسه»، ۱۲۸۴ نفر از جوانان ۱۲ مدرسه کوچک و ۹۷۶ نفر از جوانان یک مدرسه بزرگ را انتخاب کرده‌اند. نتایج حاکی از قدرت و تأثیر همسالان برای انتخاب کراوات دوستی و رفتار آشامیدن در بزرگسالان است. به طور هم‌زمان، مدل‌های تأثیر اصلی نشان می‌دهد که نظارت والدین و محیط آشامیدن در منزل والدین، میزان مصرف الکل در بزرگسالان را در نمونه کوچک تحت تأثیر قرار داده است، این که محیط نوشیدن خانه والدین در نمونه بزرگ مدرسه، از نوشیدن جوانان تأثیر پذیرفته است.

گنورک^۲ و همکاران (۲۰۱۹) در پژوهشی با عنوان «رابطه رفتار اضطراب اجتماعی با مشکلات مصرف الکل در بین دانشجویان استرالیایی»، به علت کافی نبودن پژوهش‌های انجام شده در این زمینه، ارتباط بین یافته‌های مربوط به بازی‌هایی که با مصرف الکل و اعتیاد (الکل) همراه است، خیلی خوب تفهیم نشده است، در این پژوهش ۲۲۴ دانشجوی ۲۵-۱۸ سال در دانشگاه استرالیا بررسی شده‌اند. شرکت‌کنندگان به صورت آنلاین به سؤال‌هایی که شامل عوامل اضطراب اجتماعی که با عواقب بازی‌های دجی (یا همان بازی‌های اعتیاد آور به الکل) و انگیزه‌ها برای این عمل بود پاسخ داده‌اند هر چند بعد از کنترل انگیزه‌های دجی دیگر این عمل ادامه نداشت، اما عوامل اضطراب اجتماعی تأثیر مستقیم بر بازی‌های دجی داشته است. یافته‌های این پژوهش مشخص می‌کند که تجربه کردن اضطراب اجتماعی بیشتر عواقب بازی است، اما اهمیت انگیزه‌های مخصوص برای بازی دجی وقتی مورد بررسی این ارتباطها قرار می‌گیرد، قابل ملاحظه است.

یکی از مزیت‌های پژوهش‌های انجام شده این است که با استفاده از این پژوهش‌ها می‌توان اطلاعات مفید و سودمند زیادی به دست آورد که زمینه را برای بررسی و تحقیقات پژوهشگران و محققان بعدی فراهم می‌کند، ایده‌ها و فرض‌های جدیدی را پیش روی محقق قرار می‌دهند و کمک شایانی در جهت ترسیم مدل بهتر تحقیق به محقق می‌کنند، اما نقص‌های پژوهش‌های پیشین آن است که در کشور ما مطالعات کمی بر روی علل جامعه شناختی جوانان به مصرف مشروبات الکلی صورت گرفته است و بیشتر پژوهش‌های انجام شده در قالب موادمخدر و بیشتر بر روی دانشجویان در دانشگاه انجام شده و پژوهش‌های بسیار محدودی در سطح جامعه صورت گرفته است.

مبانی نظری پژوهش

نظریه گلوله جادویی این نظریه جزو ابتدایی‌ترین نظریه‌هایی است که تأثیر رسانه ارتباط جمعی مثل تلویزیون را بر نوع نگرش‌ها و درکی فرد از دنیا و پیرامون خود پیدا می‌کند و رفتارش را بررسی می‌کند و به آن اسامی دیگری هم اطلاق می‌شود. این مورد از جنگ جهانی اول به وجود آمده بود، در زمانی که بسیاری از افراد نگران بودند که هیتلر به وسیله همان وسایل ارتباط جمعی در آمریکا به قدرت رسد و در جنگ جهانی دوم هم توسط رادیو بر مخاطبانش تأثیر گذاشته بود و مردمان آلمان را برای جنگ کردن تشویق می‌کرد. بنابراین، نظریه گلوله جادویی متأثر از قدرتی که رسانه و تبلیغ در جنگ جهانی دوم پیدا کرد بود (سورین و تانکارد، ۱۳۸۴: ۳۸۷؛ مک کوایل، ۱۳۸۵: ۳۵۵).

1. Wang

2. Amanda M.Georg

نظریه آنومی مرتن

نابسامانی، به مفهومی که مرتن آن را مطرح کرده است، ناظر به ناسازگاری بین اهداف فرهنگی و وسایل نهادینه شده و مقبول برای دستیابی به آن اهداف است. این نظریه بیشتر به موقعیت طبقه پایین جامعه در ساخت طبقاتی جامعه توجه دارد. به نظر مرتون، جامعه، همه افراد از جمله اعضای طبقه پایین را ترغیب و تشویق می کند تا به سوی اهداف طبقه متوسط به بالا دست یابند، در حالی که محدودیت‌های اقتصادی - اجتماعی، این امر را دشوار و حتی غیرممکن می‌سازد. بنابراین، افراد طبقه پایین که راه خود را مسدود می‌بینند و در نتیجه احساس ناراحتی و محرومیت می‌کنند، احتمال دارد برای رسیدن به اهداف مورد نظر به روش‌های نابهنجار و انحرافی متوسل شوند. در عین حال مرتون استدلال می‌کند که به خاطر پیچیدگی ساخت اجتماعی، افراد نسبت به وضعیت نابسامان واکنش یکسانی ندارند. او براساس جهت‌گیری افراد نسبت به اهداف فرهنگی و وسایل مقبول رسیدن به آن‌ها، پنج روش را برای سازگاری با ساخت نابسامان ممکن می‌داند که عبارت‌اند از: همنوایی، بدعت، مناسک‌گرایی، کناره‌گیری و قیام. همه این گزینه‌ها، به استثنای همنوایی صورت‌های آسیب‌شناسانه سازگاری با ساخت نابسامان است (مرتون، ۱۹۸۰: ۱۱۶).

از نظر مرتون، مقوله‌های پنجگانه سازگاری دارای الگویی طبقاتی هستند. برای مثال، افراد طبقه متوسط و بالا که به آسانی به وسایل مشروع دسترسی دارند، بیشتر همونوا هستند. در حالی که افراد طبقه پایین که به فرصت‌های بلوکه شده برخورد می‌کنند، به احتمال زیاد گزینه بدعت را بر می‌گزینند؛ یعنی به روش‌های نابهنجار برای رسیدن به اهداف رو می‌آورند (تایلور و همکاران، ۱۹۷۳: ۹۷-۹۸). مصرف مواد مخدر از جمله رفتارهای انحرافی است که بیشتر مصداق گزینه کناره‌گیری است تا بدعت؛ یعنی، برخی از افرادی که در دسترسی به اهداف مشروع جامعه خود را ناتوان احساس می‌کنند و دچار ناکامی‌های بزرگ می‌شوند ممکن است این گزینه را اتخاذ کنند تا به وسیله آن از احساس ناکامی فرار کنند (آبادینسکی، ۱۳۸۲: ۶۶).

نظریه یادگیری یا تفاوت ارتباطی

در این نظریه، جرم رفتاری است که مجرمان آن را می‌آموزند. ادوین ساترلند اظهار داشته که در اغلب موارد، انحراف به وسیله دیگران و از طریق گروه‌های اولیه آموخته می‌شود. فزونی برخورد و ارتباط با تعاریف اجتماعی و یا پیام‌های تأییدکننده رفتار انحرافی باعث انحراف می‌شود (رایبگتن و وینبرگ، ۱۳۸۳: ۱۱۰-۱۱۲؛ ساترلند و کرسی، ۱۹۷۸: ۷۷-۸۳). براساس این نظریه، افرادی که در ارتباطات خانوادگی و یا دوستانه خود با الگوهای رفتاری تأییدکننده مصرف مواد مخدر و مشروبات الکلی بیشتر سر و کار دارند به احتمال زیاد چنین الگوهایی را می‌آموزند (آبادینسکی، ۱۳۸۲: ۷۰-۷۱).

نظریه کنترل اجتماعی هیرشی

نظریه کنترل اجتماعی هیرشی از جمله نظریه‌های کنترل است که هم کنترل بیرونی و هم کنترل درونی را مورد توجه قرار می‌دهد (دیویس و ستاز، ۱۹۹۰: ۴۲). هیرشی با الهام از دورکیم، معتقد است که رفتار انحرافی نتیجه ضعف پیوندهای فرد با جامعه عادی است. در نظریه هیرشی چهار عنصر برای پیوند فرد با جامعه یا دیگران عادی دیده شده است: دلبستگی: میزان توجه و حساسیت فرد نسبت به دیگران و دیدگاه‌ها و توقعاتشان؛

سرسپردگی: میزان همراهی پاداش‌ها و مجازات‌های اجتماعی با رفتار هم‌نوا و نابهنجار افراد؛ درگیر بودن: میزان وقتی که فرد در فعالیت‌های عادی اجتماعی صرف می‌کند؛ باور داشتن: میزان اعتبار اخلاقی هنجارهای اجتماعی برای فرد، یا میزان درونی کردن هنجارهای اجتماعی.

هر عنصر یک حلقه ارتباط بین فرد و جامعه است. تا زمانی که فردی به گروه‌های عادی جامعه ارتباط دارد، از هنجارهای اجتماعی پیروی می‌کند، ولی اگر یک یا چند حلقه ارتباطی ضعیف شد، احتمال منحرف شدن افزایش می‌یابد (آبادینسکی، ۱۳۸۲: ۷۲؛ وایت و هینز، ۱۳۸۳: ۳۰۶-۳۰۷).

کلوارد و اوهلین به دسترسی عوامل اجتماعی مساعد برای کجرفتاری توجه دارند و در این راه به مشخصات خرده فرهنگ گروه‌های بزه‌کار دست می‌زنند.

خرده فرهنگ بزه‌کار فرصت‌هایی برای آموختن و عمل کردن نقش‌های بزه‌کارانه را برای افراد فراهم می‌کند. از آن مهم‌تر این که فرهنگ، الگوهای موفقیت‌آمیز کجرفتاری را فرا روی افراد می‌گذارد و فرصت‌های مناسبی را برای آنان فراهم می‌کند تا این الگوها را به کار برند و بدین گونه نشان می‌دهد که بزه‌کاری امری عملی و همراه با پاداش است. انواع متفاوت فرصت‌ها می‌تواند مجموعه انطباق‌های فرهنگی متفاوتی را به وجود آورد. کلوارد و اوهلین بیان می‌کنند که سه نوع از این انطباق‌ها برجسته هستند: الف) خرده فرهنگ جنایتکار: که در اجتماعات و محلاتی دیده می‌شود که جنایتکاران در آن زندگی کرده، سازمان منظمی برپا نموده و محله را زیر نفوذ سیاسی، اقتصادی و اجتماعی خویش درآورده باشند؛ ب) خرده فرهنگ ستیزه‌جو: که این نوع خرده فرهنگ به زد و خورد و جنگ و گریز اشاره دارد؛ ج) خرده فرهنگ گوشه‌گیر (عقب‌نشینی): این خرده فرهنگ از افرادی که در استفاده از فرصت‌های مشروع و غیرمشروع شکست می‌خورند، تشکیل می‌شود (هاگان، ۱۹۹۴، به نقل از رشادت، ۱۳۸۸: ۲۶). شرط عضویت در این خرده فرهنگ علاقه به مصرف مواد اعتیادآور است. کسانی که جذب این خرده فرهنگ می‌شوند معمولاً افرادی هستند که خرده فرهنگ‌های دیگر آن‌ها را نپذیرفته‌اند. استفاده از مشروبات الکلی و در مواردی فروش، جزیی از کار این گروه است (ممتاز، ۱۳۸۱، به نقل از رشادت، ۱۳۸۸: ۲۷).

دورکیم معتقد است مشارکت در امور گروه و یا جامعه می‌تواند منجر به افزایش احساس تعلق به گروه و یا جامعه شود، زیرا زمانی که افراد تماس‌های مکرر و گسترده با یکدیگر داشته باشند دل مشغولی‌ها و منافع مشترک و پیوندهای عاطفی آن‌ها را به یکدیگر نزدیک می‌کند و احساس تعلق ناشی از این پیوندها باعث می‌شود، آن‌ها از خودشان برای گروه و یا جامعه مایه بگذارند (ریترز، ۲۰۱۱: ۹۵).

رسانه: در این تحقیق از نظریه گلوله جادویی برای ارتباط متغیر رسانه با گرایش جوانان به مصرف الکل استفاده شده است.

دینداری: داشتن ارتباط اجتماعی بیشتر با فرهنگ عادی و غیرکجرو و همین‌طور پیوندهای اجتماعی محکم‌تر با افراد عادی باعث کاهش کجروی در افراد می‌شود (نظریه ساترلند و هیرشی). همچنین پایبندی بیشتر به اهداف فرهنگی و وسایل نهادینه شده رسیدن به آن‌ها عدم تعادل بین اهداف و وسایل را کاهش می‌دهد و این‌ها باعث کاهش احتمال کجروی می‌شود (نظریه آنومی مرتون).

گروه همسالان: کسانی که در محیط پیرامون با رفتارهای کجروانه بیشتری سروکار دارند و پیوند آنان با افراد کجرو بیشتر است، احتمال کجروی بیشتری دارند (نظریه ساترلند).

انزوای اجتماعی: برای تبیین این متغیر از نظریه کلوارد و اوهلین و دورکیم بهره گرفته شده است.

● بررسی تأثیر برخی متغیرهای اجتماعی بر گرایش جوانان به مصرف الکل (مورد مطالعه: شهر اهواز)

فرضیه‌های پژوهش

- بین میزان استفاده از ماهواره و گرایش جوانان به مصرف مشروبات الکلی رابطه وجود دارد.
- بین میزان دین‌داری و گرایش جوانان به مصرف مشروبات الکلی رابطه وجود دارد.
- بین همنشینی جوانان با همسالان و دوستان و گرایش آن‌ها به مشروبات الکلی رابطه وجود دارد.
- بین انزوای اجتماعی و گرایش جوانان به مصرف مشروبات الکلی رابطه وجود دارد.
- بین متغیر سن و گرایش جوانان به مصرف مشروبات الکلی رابطه وجود دارد.

مدل مفهومی تحقیق

شکل ۱. مدل مفهومی تحقیق

روش شناسی پژوهش

پژوهش حاضر یک مطالعه توصیفی و از نوع همبستگی می‌باشد. در پژوهش‌های توصیفی محقق به دنبال چگونه بودن موضوع است و می‌خواهد بداند پدیده، متغیر، شی یا مطلب چگونه است. به عبارت دیگر، این تحقیق وضع موجود را بررسی می‌کند و به توصیف منظم و نظام‌دار وضعیت فعلی آن می‌پردازد و ویژگی‌ها و صفات آن را مطالعه و در صورت لزوم ارتباط بین متغیرها را بررسی می‌نماید. تحقیق همبستگی^۱ که خود زیر مجموعه پژوهش‌های توصیفی (غیر آزمایشی) است با این هدف انجام می‌شود که رابطه میان متغیرها را نشان دهد. بنابراین، جامعه آماری این پژوهش را، کلیه جوانان ۲۰ - ۳۵ سال شهر اهواز تشکیل داده‌اند که براساس نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن در سال ۱۳۹۵ تعداد جمعیت جوانان شهر اهواز ۵۱۳۵۷۶ هزار نفر می‌باشد. حجم نمونه براساس فرمول کوکران ۳۸۳ نفر برآورد شده و برای انتخاب آن‌ها از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چندمرحله‌ای استفاده شده است.

در این پژوهش به منظور سنجش اعتبار پرسشنامه، ابتدا پرسشنامه در اختیار چند تن از اساتید گروه علوم اجتماعی دانشگاه شهید چمران اهواز قرار گرفته است که ایشان پس از پیشنهادات

اصلاحی، پرسشنامه را تأیید نمودند. به منظور اندازه‌گیری میزان پایایی پرسشنامه، از آلفای کرونباخ به عنوان ملاکی برای تعیین میزان پایایی استفاده گردید. قابلیت اعتماد یا پایایی یکی از ویژگی‌های فنی ابزار اندازه‌گیری است. مفهوم یاد شده با این امر سر و کار دارد که ابزار اندازه‌گیری در شرایط یکسان تا چه اندازه نتایج یکسانی به دست می‌دهد. همان‌طور که در جدول ۱، مشاهده می‌کنید مقدار آلفای کرونباخ برای همه متغیرهای پژوهش بیشتر از ۰/۷ است و نشان می‌دهد که این پرسشنامه از اعتبار مناسبی برخوردار است.

تعاریف مفهومی و عملیاتی متغیرهای پژوهش

تعریف مفهومی و عملیاتی گرایش به مصرف مشروبات الکلی
تعریف مفهومی: گرایش به مصرف مشروبات الکلی را می‌توان متغیر وابسته پژوهش حاضر دانست. از این‌رو، در ابتدا باید به تعریف این متغیر پرداخت؛ گرایش به معنی میل و رغبت آدمی به چیزی است (دهخدا، ۱۳۷۳). همچنین، گرایش به معنی یک نظام از تمایلات، عقاید و اعتقادات یک فرد نسبت به پدیده‌های محیط خود می‌باشد. این نظام از تمایلات و ... در طول زمان در پی تأثیرات محیطی مثلاً تربیت و تجربیات به معنی وسیع آن شکل می‌گیرد و کم و بیش دارای دوام و قوام می‌باشد (رفیع‌پور، ۱۳۷۴: ۵). مشروبات الکلی، عبارت است از هر ماده‌ای که حاوی الکل باشد و برای لذت بردن استفاده شود، مانند شراب، آبجو، ویسکی، وودکا و آمیوه‌های الکلی (دائمی، ۱۳۹۲).
تعریف عملیاتی: در واقع، میزان گرایش جوانان به مصرف مشروبات الکلی و تعداد دفعات مصرف آن در قالب طیف لیکرت (پنج قسمتی) سنجیده می‌شود. برای سنجش این متغیر چند گویه در پرسشنامه گنجانده خواهد شد و از پاسخگو خواسته می‌شود تا نظرات خود را بیان کند. برای عملیاتی‌سازی این مفهوم، مقیاس نگرش^۱ به مصرف الکل پری^۲ (پری، ۱۹۷۳) که در بسیاری از پژوهش‌ها به عنوان پایه مورد استفاده قرار می‌گیرد، بهره گرفته می‌شود. بنابراین، برای سنجش این متغیر از سه بعد رفتاری، شناختی و عاطفی استفاده شده است (علیوردی نیا، ۱۳۹۱). از این‌رو، در این پژوهش بعد شناختی ناظر بر ادراک فرد از مشروبات الکلی بوده است. عنصر دوم نگرش، عنصر احساسی و عاطفی آن است. (علیوردی نیا، ۱۳۹۱: ۷۵). سومین عنصر نگرش، عنصر رفتاری آن است. تمایل به عمل و آمادگی برای پاسخگویی به شیوه‌ای خاص، عنصر رفتاری نگرش محسوب می‌شود. لذا برای سنجش این سه بعد (شناختی، عاطفی و رفتاری) از الگوی پری که در پژوهش علیوردی‌نیا (۱۳۹۱) به کار گرفته شده، استفاده شده است. که شامل ۲۷ گویه در فرم مقیاس لیکرت می‌باشد.

تعریف مفهومی و عملیاتی متغیر میزان استفاده از ماهواره

تعریف مفهومی: رسانه در ساده‌ترین تعریف به تمامی ابزارهایی اطلاق می‌شود که می‌توانند پیام‌هایی را از درون خود عبور دهند و آن را از یک پیام دهنده به یک پیام گیرنده برسانند و بدین ترتیب سبب شکل‌گیری یک رفتار یا مانع از شکل‌گیری رفتاری دیگر شوند (بهمن، ۱۳۸۸: ۱۰۷). رسانه‌های گروهی ابزاری هستند که بسیاری از مردم با آن به زندگی خویش معنا می‌دهند و مجال و امکان تجمع به قصد شناختن مسائل اساسی و اصلی زندگی خود نظیر معنای هنر، مرگ، بیماری، زیبایی، شادی، رنج و ... را می‌یابند (هوبر و لاندبای، ۱۳۸۹: ۳۹).

1. Attitude
2. Perry

تعریف عملیاتی: برای سنجش متغیر رسانه‌های جمعی (ماهواره) از مقیاس محقق ساخته مختاری و پورزارع (۱۳۹۳) استفاده می‌شود. این شاخص در طیف لیکرت به صورت مدرج تنظیم شده است و ۶ گویه جهت سنجش این متغیر استفاده شده است که هر گویه دارای پاسخ «کاملاً موافقم، موافقم، نظری ندارم، مخالفم، کاملاً مخالفم» است.

تعریف مفهومی و عملیاتی متغیر دینداری

تعریف مفهومی: دین‌داری یا تدین عبارت است از التزام فرد به دین مورد قبول خویش، این التزام در مجموعه‌ای از اعتقادات، احساسات و اعمال فردی و جمعی که حول خداوند و رابطه ایمانی با او دور می‌زند شکل می‌گیرد. دین‌دار کسی است که با آگاهی به اصول و شعائر یک مذهب در نظر و عمل، پیروی آن دین را اتخاذ می‌کند؛ به نحوی که این پیروی بر زندگی اجتماعی و غیردینی او تأثیر می‌گذارد. به نظر گلاک^۱ و استارک^۲ (۱۹۶۵)، همه ادیان دنیا به‌رغم تفاوت‌هایی که در جزئیات دارند، عرصه‌های مشترکی دارند که دین‌داری در آنجا متجلی می‌شود (یزدان‌پناه و همکاران، ۱۳۹۲: ۵).

تعریف عملیاتی: این شاخص در طیف لیکرت به صورت مدرج تنظیم شده است. ۱۲ گویه در سه بعد اعتقادی، مناسکی و پیامدی جهت سنجش این متغیر استفاده شده است که هر گویه دارای پاسخ «کاملاً موافقم، موافقم، نظری ندارم، مخالفم، کاملاً مخالفم» است که پاسخگو یکی از موارد را به‌دلخواه و برحسب نظر خود انتخاب می‌کند و در نهایت میزان دین‌داری افراد تعیین می‌شود. برای عملیاتی‌سازی این مفهوم از گویه‌های محقق ساخته سراج زاده و همکاران (۱۳۹۲) استفاده شده است.

تعریف مفهومی و عملیاتی متغیر انزوای اجتماعی

تعریف مفهومی: انزوای اجتماعی^۳ در واقع حالتی است که در آن فرد یا مجموعه‌ای از افراد به واسطه درکی که از شرایط محیط پیرامون خود دارند تحت تأثیر انگیزه‌های متفاوت فردی و اجتماعی ارتباط خود با پیرامون را قطع کرده، به صورت یک گروه در خود به حیات ادامه می‌دهند (محسنی تبریزی، ۱۳۸۴).

تعریف عملیاتی: برای سنجش متغیر انزوای اجتماعی از مقیاس محقق ساخته بنی فاطمه و رسولی (۱۳۹۰) استفاده شده است. این شاخص در طیف لیکرت به صورت مدرج تنظیم شده است و ۵ گویه جهت سنجش این متغیر استفاده شده است که هر گویه دارای پاسخ «کاملاً موافقم، موافقم، نظری ندارم، مخالفم، کاملاً مخالفم» است.

تعریف مفهومی و عملیاتی متغیر هم‌نشینی با دوستان و همسالان

تعریف مفهومی: منظور گروه هم سن و سال افراد می‌باشد. اریکسون^۴ معتقد است یکی از ویژگی‌های کلیدی به‌ویژه در نوجوانان و جوانان افزایش معاشرت با هم سن و سالان خود به عنوان بخشی از فرایند به دست آوردن استقلال است. با توجه به اینکه رابطه دوستی بین گروه همسالان، گرایش به برابر طلبی دارد و یکی از ویژگی‌های این دوره، ورود به گروه‌های دوستی است، گاهی

1. Golak
2. Stark
3. Social isolation
4. Ericsson

این گروه‌ها موجب فاصله گرفتن افراد از زندگی خانوادگی و حتی گاهی گسیختگی آن‌ها از خانواده می‌شوند (هزار جریبی و صفری شالی، ۱۳۸۹: ۵۴).

تعریف عملیاتی: برای عملیاتی سازی این مفهوم از طیف لیکرت استفاده می‌شود. که هر گویه دارای پاسخ «خیلی زیاد، زیاد، متوسط، کم، خیلی کم» است که پاسخگوی یکی از موارد را به دلخواه و برحسب نظر خود انتخاب می‌کند و در نهایت میزان همنشینی جوانان با همسالان و دوستان تعیین می‌شود. برای عملیاتی سازی این مفهوم از پرسشنامه محقق ساخته هزارجریبی و شالی (۱۳۸۹) استفاده شده که شامل ۴ گویه به شرح زیر می‌باشد.

جدول ۱. پایایی ابزار تحقیق

ضریب آلفا	متغیر
۰/۹۴	گرایش به مصرف الکل
۰/۹۲	دینداری
۰/۷۲	استفاده از ماهواره
۰/۷۹	انزوای اجتماعی
۰/۷۰	همنشینی با دوستان و همسالان

یافته‌های پژوهش

توزیع فراوانی سن افراد مورد مطالعه، نشان می‌دهد که ۳۲/۹٪ پاسخگویان بین ۲۰ تا ۲۴ سال هستند. ۳۰/۳٪ پاسخگویان در گروه سنی بین ۲۵ تا ۲۹ سال قرار دارند. و در نهایت ۳۶/۸٪ پاسخگویان نیز بین ۳۰ تا ۳۵ سال سن دارند. جدول ۲ نشان می‌دهد، میانگین دینداری برابر با ۴۴/۷۲ می‌باشد و انحراف معیار آن ۹/۱۸۱ می‌باشد. بنابراین، می‌توان نتیجه گرفت که پاسخگویان از میزان بالایی از دینداری برخوردارند. پایین‌ترین نمره‌ای که به متغیر دینداری توسط پاسخگویان داده شده است مقدار ۱۳ و بالاترین نمره مقدار ۶۰ می‌باشد. جدول ۲ نشان می‌دهد، میانگین متغیر انزوای اجتماعی برابر با ۱۳/۵۴ می‌باشد و انحراف معیار آن ۳/۵۲۳ می‌باشد. بنابراین، می‌توان نتیجه گرفت که پاسخگویان از میزان متوسطی از انزوای اجتماعی برخوردارند. پایین‌ترین نمره‌ای که به متغیر انزوای اجتماعی توسط پاسخگویان داده شده است مقدار ۵ و بالاترین نمره مقدار ۲۰ می‌باشد. جدول ۲ نشان می‌دهد، میانگین متغیر همنشینی با همسالان و دوستان برابر با ۶/۱۷ می‌باشد و انحراف معیار آن ۲/۸۶۸ می‌باشد. بنابراین، می‌توان نتیجه گرفت که پاسخگویان به میزان پایینی با دوستان و همسالان خود همنشینی دارند. پایین‌ترین نمره‌ای که به متغیر همنشینی با دوستان و همسالان توسط پاسخگویان داده شده است مقدار ۴ و بالاترین نمره مقدار ۱۷ می‌باشد. جدول ۲ نشان می‌دهد، میانگین متغیر استفاده از رسانه‌های غربی (ماهواره) برابر با ۱۷/۹۸ می‌باشد و انحراف معیار آن ۴/۶۲۱ می‌باشد. بنابراین، می‌توان نتیجه گرفت که پاسخگویان به میزان متوسطی از رسانه‌های غربی (ماهواره) استفاده می‌کنند. پایین‌ترین نمره‌ای که به متغیر رسانه‌های غربی (ماهواره) توسط پاسخگویان داده شده است مقدار ۶ و بالاترین نمره مقدار ۳۰ می‌باشد. جدول ۲ نشان می‌دهد، میانگین متغیر گرایش به مصرف الکل برابر با ۷۰/۲۸ می‌باشد و انحراف معیار آن ۱۶/۶۱۵ می‌باشد. بنابراین، می‌توان نتیجه گرفت که از میزان گرایش به مصرف الکل در میان پاسخگویان متوسط، اما رو به پایین است. پایین‌ترین نمره‌ای که به متغیر گرایش به مصرف الکل توسط پاسخگویان داده شده است مقدار ۳۱ و بالاترین نمره مقدار ۱۱۴ می‌باشد.

● بررسی تأثیر برخی متغیرهای اجتماعی بر گرایش جوانان به مصرف الکل (مورد مطالعه: شهر اهواز)

جدول ۲. میانگین، انحراف معیار، حداقل و حداکثر نمره شرکت کنندگان در متغیرهای تحقیق

متغیرهای تحقیق	میانگین	انحراف معیار	مینیمم	ماکسیمم
دینداری	۴۴/۷۲	۹/۱۸۱	۱۳	۶۰
انزوای اجتماعی	۱۳/۵۴	۳/۵۲۳	۵	۲۰
همنشینی با دوستان و همسالان	۶/۱۷	۲/۸۶۸	۴	۱۷
استفاده از ماهواره	۱۷/۹۸	۴/۶۲۱	۶	۳۰
گرایش به مصرف الکل	۷۰/۲۸	۱۶/۶۱۵	۳۱	۱۱۴

آزمون فرضیه‌ها

فرضیه اول: بین میزان استفاده از ماهواره و گرایش جوانان به مصرف مشروبات الکلی رابطه وجود دارد.

جدول ۳، ضریب همبستگی بین دو متغیر میزان استفاده از ماهواره و گرایش به مصرف الکل را در میان جوانان نشان می‌دهد. نتایج این آزمون نشان می‌دهد که بین دو متغیر میزان استفاده از ماهواره و گرایش به مصرف الکل در میان جوانان رابطه معناداری وجود دارد؛ به این معنا که هر چه جوانان از ماهواره بیشتر استفاده کنند، میزان گرایش آن‌ها به مصرف الکل بیشتر می‌باشد. بنابراین، با توجه به نتایج همبستگی ($r=0/364$) و سطح معنی داری ($Sig=0/000$) این فرضیه تأیید می‌شود.

فرضیه دوم: بین میزان دینداری و گرایش جوانان به مصرف مشروبات الکلی رابطه وجود دارد. جدول ۳، ضریب همبستگی بین دو متغیر دینداری و گرایش به مصرف الکل را در میان جوانان نشان می‌دهد. نتایج این آزمون نشان می‌دهد که بین دو متغیر دینداری و گرایش به مصرف الکل در میان جوانان رابطه معناداری و معکوسی وجود دارد؛ به این معنا که هر چه جوانان از میزان دینداری بیشتری برخوردار باشند، میزان گرایش آن‌ها به مصرف الکل کمتر می‌باشد. بنابراین، با توجه به نتایج همبستگی ($r=-0/409$) و سطح معنی داری ($Sig=0/000$) این فرضیه تأیید می‌شود.

فرضیه سوم: بین همنشینی جوانان با همسالان و دوستان و گرایش آن‌ها به مشروبات الکلی رابطه وجود دارد.

جدول ۳ ضریب همبستگی بین دو متغیر همنشینی با دوستان و همسالان و گرایش به مصرف الکل را در میان جوانان نشان می‌دهد. نتایج این آزمون نشان می‌دهد که بین دو متغیر همنشینی با دوستان و همسالان و گرایش به مصرف الکل در میان جوانان رابطه معناداری و مستقیمی وجود دارد؛ به این معنا که هر چه میزان همنشینی افراد با دوستان و همسالان خود بیشتر باشد میزان گرایش آن‌ها به مصرف الکل نیز بیشتر می‌شود. بنابراین، با توجه به نتایج همبستگی ($r=0/319$) و سطح معنی داری ($Sig=0/000$) این فرضیه تأیید می‌شود.

فرضیه چهارم: بین انزوای اجتماعی و گرایش جوانان به مصرف مشروبات الکلی رابطه وجود دارد.

جدول ۳، ضریب همبستگی بین دو متغیر انزوای اجتماعی و گرایش به مصرف الکل را در میان جوانان نشان می‌دهد. نتایج این آزمون نشان می‌دهد که بین دو متغیر انزوای اجتماعی و گرایش به مصرف الکل در میان جوانان رابطه معناداری و مستقیمی وجود دارد؛ به این معنا که هر چه افراد از میزان انزوای اجتماعی بیشتری برخوردار باشند، میزان گرایش آن‌ها به مصرف الکل نیز بیشتر می‌شود. بنابراین، با توجه به نتایج همبستگی ($r=0/198$) و سطح معنی داری ($Sig=0/000$) این فرضیه تأیید می‌شود.

فرضیه پنجم: بین متغیر سن و گرایش جوانان به مصرف مشروبات الکلی رابطه وجود دارد. جدول ۳، ضریب همبستگی بین دو متغیر سن و گرایش به مصرف الکل را در میان جوانان نشان می‌دهد. نتایج این آزمون نشان می‌دهد که بین دو متغیر سن و گرایش به مصرف الکل در میان جوانان رابطه معناداری وجود ندارد. بنابراین، با توجه به نتایج همبستگی ($r=0/050$) و سطح معنی داری ($Sig=0/328$) این فرضیه تأیید نمی‌شود.

جدول ۳. نتایج آزمون ضریب همبستگی پیرسون بین متغیرهای مستقل و گرایش به مصرف الکل

نوع آزمون	گرایش به مصرف الکل	سطح معناداری (Sig.)
R	۰/۳۶۴	۰/۰۰۰
R	-۰/۴۰۹	۰/۰۰۰
R	۰/۳۱۹	۰/۰۰۰
R	۰/۱۹۸	۰/۰۰۰
R	۰/۰۵۰	۰/۳۲۸

تحلیل رگرسیون

بعد از بررسی میزان همبستگی بین متغیرهای مستقل و متغیر گرایش به مصرف الکل، به منظور تعیین میزان اثرگذاری هر یک از متغیرهای پیش‌بینی کننده گرایش به مصرف الکل، از تحلیل رگرسیون چندگانه استفاده شده است.

همان‌طور که در جدول ۴ آمده است، متغیر دینداری با میزان Beta برابر با $-0/324$ بیشترین تأثیر را بر متغیر گرایش به مصرف الکل دارد و متغیرهای میزان استفاده از ماهواره، همنشینی با دوستان و همسالان و انزوای اجتماعی در رتبه‌های بعدی تأثیرگذاری بر گرایش به مصرف الکل قرار دارند. ضریب تعیین نیز بیان‌کننده این موضوع است که حدود $33/3$ درصد از تغییرات مربوط به گرایش به مصرف الکل، توسط متغیرهای مستقل استفاده شده در مدل، قابل تبیین است.

جدول ۴. ضرایب تحلیل رگرسیون چندگانه

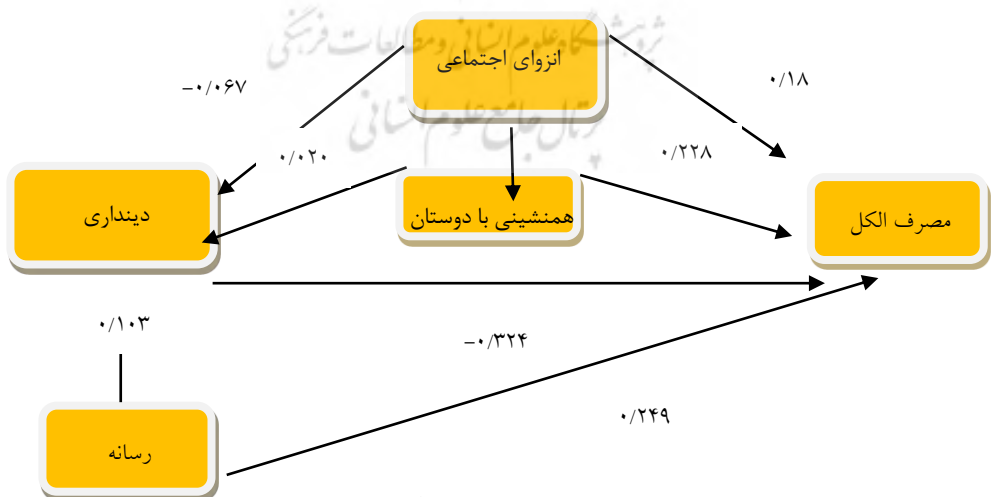
ضرایب معناداری		ضرایب استاندارد شده	ضرایب استاندارد نشده		متغیر
Sig.	T	Beta	Std.Error	B	
۰/۰۰۰	۱۰/۲۷۶	-	۵/۸۶۱	۶۰/۲۲۹	عرض از مبدأ
۰/۰۰۰	-۷/۰۶۵	-۰/۳۲۴	۰/۰۸۳	-۰/۵۸۶	دینداری
۰/۰۰۰	۴/۲۸۷	۰/۱۸۸	۰/۲۰۷	۰/۸۸۸	انزوای اجتماعی
۰/۰۰۰	۵/۲۰۴	۰/۲۲۸	۰/۲۵۳	۱/۳۱۹	همنشینی با دوستان و همسالان
۰/۰۰۰	۵/۵۸۷	۰/۲۴۹	۰/۱۶۰	۰/۸۹۵	ماهواره

R= 0/577
R Square = 0/333

نتایج جدول ۵ نشان می‌دهد که متغیر میزان استفاده از ماهواره با میزان اثر کل ۰/۳۵۲ تأثیرگذارترین متغیر بر متغیر گرایش به مصرف الکل می‌باشد. بعد از آن متغیر دینداری با اثر کل -۰/۳۲۵ متغیر همنشینی با دوستان و همسالان با اثر کل ۰/۲۴۸ در رتبه‌های دوم و سوم قرار دارند و متغیر انزوای اجتماعی با اثر کل ۰/۱۲۱ در مرتبه آخر قرار دارد.

جدول ۵. جدول اثرات مستقیم و غیرمستقیم و اثر کل متغیرهای مستقل بر گرایش به مصرف الکل

اثر کل	اثر غیرمستقیم	اثر مستقیم	متغیر
-۰/۳۲۵	-	-۰/۳۲۴	دینداری
۰/۱۲۱	-۰/۰۶۷	۰/۱۸۸	انزوای اجتماعی
۰/۳۵۲	۰/۱۰۳	۰/۲۴۹	استفاده از رسانه
۰/۲۴۸	۰/۰۲۰	۰/۲۲۸	همنشینی با دوستان

نمودار ۱. اثرات متغیرهای مستقل بر گرایش به مصرف الکل

بحث و نتیجه گیری

موضوع پژوهش حاضر بررسی عوامل اجتماعی مؤثر گرایش به مصرف الکل در میان جوانان شهر اهواز می باشد. در نتیجه فرضیه اول، ضریب همبستگی بین دو متغیر میزان استفاده از رسانه های غربی و گرایش به مصرف الکل نشان می دهد که بین دو متغیر میزان استفاده از ماهواره و گرایش به مصرف الکل در میان جوانان، رابطه معناداری وجود دارد؛ به این معنا که هر چه جوانان از ماهواره بیشتر استفاده کنند، میزان گرایش آن ها به مصرف الکل بیشتر می باشد. بنابراین، با توجه به نتایج همبستگی ($r=0/364$) و سطح معنی داری ($Sig=0/000$) این فرضیه تأیید می شود. در این پژوهش با استفاده از ماهواره و با توجه به نتایج بدست آمده هرچقدر جوانان بیشتر از ماهواره استفاده کنند، میزان گرایش آن ها به مشروبات الکلی افزایش پیدا می کند. نتایج این پژوهش نشان می دهد که متغیر استفاده از ماهواره، همبستگی متوسطی را با متغیر گرایش به مصرف الکل و ابعاد رفتاری و عاطفی گرایش به مصرف الکل نشان داده است، اما با بعد شناختی گرایش به مصرف الکل رابطه معناداری را نشان نداده است. در نهایت نتایج نشان می دهد که نتایج این پژوهش با پژوهش نیکخواه و همکاران (۱۳۹۴) همسو نمی باشد. نیکخواه و همکاران (۱۳۹۴)، در پژوهشی با عنوان «بررسی عوامل اجتماعی مؤثر بر گرایش به مصرف مشروبات الکلی مورد مطالعه (مردان ۱۸-۳۵ ساله ساکن بندرعباس)»، دریافتند که متغیر استفاده از رسانه تأثیر معناداری را بر افراد ۱۸ تا ۳۵ سال ساکن بندرعباس نداشته است، اما در پژوهش حاضر بین میزان استفاده از شبکه های ماهواره ای و میزان استفاده از مشروبات همبستگی معناداری وجود دارد. بنابراین، باید پژوهش های بیشتری در شهرهای مختلف انجام پذیرد تا بتوانیم با مقایسه نتایج آن ها به جمع بندی برسیم.

در نتیجه فرضیه دوم، ضریب همبستگی بین دو متغیر دینداری و گرایش به مصرف الکل نشان می دهد که بین دو متغیر دینداری و گرایش به مصرف الکل در میان جوانان، رابطه معناداری و معکوسی وجود دارد؛ به این معنا که هر چه جوانان از میزان دینداری بیشتری برخوردار باشند، میزان گرایش آن ها به مصرف الکل کمتر می باشد. بنابراین، با توجه به نتایج همبستگی ($r=-0/409$) و سطح معنی داری ($Sig=0/000$) این فرضیه تأیید می شود. همچنین نتایج ضریب همبستگی نشان داده است که شدت همبستگی در حد متوسط، اما رو بالا می باشد. براساس نتایج بدست آمده هرچه افراد از میزان دینداری بالاتری برخوردار باشند، در نتیجه گرایش آن ها به مصرف الکل کمتر می شود. در نهایت باید گفت نتایج این پژوهش با پژوهش احمدی و همکاران (۱۳۹۵) همسو می باشد. احمدی و همکاران (۱۳۹۵)، در پژوهشی با عنوان «تأثیر عوامل اجتماعی فرهنگی بر تمایل به مصرف مشروبات الکلی در میان جوانان کردستان»، به این نتایج رسیده اند که ارتباط معنادار بین متغیر پایبندی دینی و متغیر گرایش به مصرف مشروبات الکلی وجود دارد. همچنین نتایج تحلیل رگرسیون نشان می دهد که متغیر پایبندی دینی و مذهبی (فردی و خانوادگی)، از متغیرهای تأثیرگذار بر گرایش به مصرف مشروبات الکلی می باشد. نتایج پژوهش حاضر نیز نشان می دهد که متغیر دینداری نیز از جمله متغیرهای تأثیرگذار بر مصرف مشروبات الکلی می باشد، یعنی با افزایش میزان دینداری در میان جوانان از میزان مصرف مشروبات الکلی در میان آن ها کاسته می شود.

در نتیجه فرضیه سوم، ضریب همبستگی بین دو متغیر همنشینی با دوستان و همسالان و گرایش به مصرف الکل را در میان جوانان نشان می دهد. نتایج این آزمون بیانگر آن است که بین دو متغیر همنشینی با دوستان و همسالان و گرایش به مصرف الکل در میان جوانان، رابطه معناداری و مستقیمی وجود دارد؛ به این معنا که هر چه میزان همنشینی افراد با دوستان و همسالان خود بیشتر باشد، میزان گرایش آن ها به مصرف الکل نیز بیشتر می شود. بنابراین، با توجه به نتایج همبستگی ($r=0/319$) و

سطح معنی داری ($Sig=0/000$) این فرضیه تأیید می‌شود. شدت همبستگی در مورد این متغیر در حد متوسط می‌باشد. در نهایت نتایج نشان می‌دهد که نتایج این پژوهش با پژوهش علیوردی نیا و همتی (۱۳۹۲)، نیکخواه و همکاران (۱۳۹۴)، وانگ و همکاران (۲۰۱۵) همسو می‌باشد. علیوردی نیا و همتی (۱۳۹۲)، در پژوهشی با عنوان «تحلیل اجتماعی گرایش به مصرف مشروبات الکلی بین دانشجویان دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران»، به این نتایج رسیده‌اند که میزان و نوع ارتباطی که افراد با گروه همسن و سال‌هایشان دارند در گرایش آن‌ها به مصرف مشروبات الکلی تأثیرگذار می‌باشد. بنابراین، نتایج این پژوهش با پژوهش حاضر نیز همسو می‌باشد. نیکخواه و همکاران (۱۳۹۴)، نیز در پژوهشی با عنوان «بررسی عوامل اجتماعی مؤثر بر گرایش به مصرف مشروبات الکلی مورد مطالعه (مردان ۱۸-۳۵ ساله ساکن بندرعباس)»، به این نتایج رسیدند که متغیر ارتباط با گروه همسالان از متغیرهای تأثیرگذار بر متغیر گرایش به مصرف مشروبات الکلی می‌باشد. بنابراین، نتایج این پژوهش با پژوهش حاضر نیز همسو می‌باشد. به این صورت که هر چه افراد وقت بیشتری را با گروه دوستان و همسالان سپری کنند، میزان گرایش آن‌ها به مصرف مشروبات الکلی افزایش پیدا می‌کند.

در نتیجه فرضیه چهارم، ضریب همبستگی بین دو متغیر انزوای اجتماعی و گرایش به مصرف الکل را در میان جوانان نشان می‌دهد که بین دو متغیر انزوای اجتماعی و گرایش به مصرف الکل در میان جوانان، رابطه معناداری و مستقیمی وجود دارد؛ به این معنا که هر چه افراد از میزان انزوای اجتماعی بیشتری برخوردار باشند، میزان گرایش آن‌ها به مصرف الکل نیز بیشتر می‌شود. بنابراین، با توجه به نتایج همبستگی ($r=0/198$) و سطح معنی داری ($Sig=0/000$) این فرضیه تأیید می‌شود. همچنین نتایج ضریب همبستگی نشان می‌دهد که شدت رابطه در مورد این متغیر ضعیف ارزیابی می‌شود.

در نتیجه فرضیه پنجم، ضریب همبستگی بین دو متغیر سن و گرایش به مصرف الکل را در میان جوانان نشان می‌دهد که بین دو متغیر سن و گرایش به مصرف الکل در میان جوانان، رابطه معناداری وجود ندارد. بنابراین، با توجه به نتایج همبستگی ($r=0/050$) و سطح معنی داری ($Sig=0/328$) این فرضیه تأیید نمی‌شود.

برای بررسی سهم هر متغیر در تأثیرگذاری بر متغیر گرایش به مصرف الکل از تحلیل رگرسیون استفاده شده است، نتایج نشان داده است که متغیر دینداری با میزان $Beta$ برابر با $0/324-$ بیشترین تأثیر را بر متغیر گرایش به مصرف الکل دارد و متغیرهای میزان استفاده از رسانه‌های غربی با میزان $Beta$ برابر با $0/249$ ، همنشینی با دوستان و همسالان با میزان $Beta$ برابر با $0/228$ و انزوای اجتماعی با میزان $Beta$ برابر با $0/188$ در رتبه‌های بعدی تأثیرگذاری بر گرایش به مصرف الکل قرار دارند. ضریب تعیین نیز بیان‌کننده این موضوع است که حدود $33/3$ درصد از تغییرات مربوط به گرایش به مصرف الکل، توسط متغیرهای مستقل استفاده شده در مدل، قابل تبیین است. نتایج تحلیل مسیر نیز نشان می‌دهد که متغیر میزان استفاده از رسانه‌های غربی با میزان اثر کل $0/352$ تأثیرگذارترین متغیر بر متغیر گرایش به مصرف الکل می‌باشد. بعد از آن متغیر دینداری با اثر کل $0/325-$ و متغیر همنشینی با دوستان و همسالان با اثر کل $0/248$ در رتبه‌های دوم و سوم قرار دارند و متغیر انزوای اجتماعی با اثر کل $0/121$ در مرتبه آخر قرار دارد.

از آنجایی که این پژوهش با محدودیت‌های خاصی همراه بوده است، در اینجا به ذکر تعدادی از آن‌ها اشاره خواهیم کرد:

- از محدودیت‌های این پژوهش که در تمامی مراحل انجام این پژوهش قابل لمس بود، عدم منابع کافی در مورد مسئله تحقیق، یعنی گرایش به مصرف الکل به خصوص در حوزه پیشینه تجربی و مبانی نظری می‌باشد که کار را برای پژوهشگر مشکل کرده است؛
- با توجه به این‌که این پژوهش در بین جوانان شهر اهواز انجام پذیرفته است، باید در تعمیم نتایج به جامعه‌های دیگر و بزرگ‌تر دقت لازم را مبذول کرد؛
- نبود وقت و زمان کافی برای انجام این پژوهش؛
- قرار گرفتن در شرایط سخت کرونایی و پرکردن پرسشنامه‌ها به دلیل قرار گرفتن در این موقعیت.

پیشنهادها

- گسترش فرهنگ معنوی و بارور نمودن اعتقادات و ایمان افراد از طریق تبلیغات مذهب محور و آموزش‌های معنوی: در این زمینه، می‌تواند نقش موثری در تحکیم باورهای اعتقادی افراد ایفا نموده و به دنبال آن فرد را به سمت تسلط معنوی خود سوق دهد.
- افزایش اطلاعات پیرامون مشروبات الکلی و عوارض آن؛ در واقع، هنگامی که فرد درباره الکل و مضرات آن اطلاعات درست و کافی به دست آورد، تمایل کم‌تری برای مصرف آن خواهند داشت.
- افزایش مهارت‌های زندگی و شخصی: خودآگاهی، ارتباط مؤثر، حل مسئله، تصمیم‌گیری و تفکر نقادانه از جمله مهارت‌های مهم زندگی هستند. آموزش و فراگیری این مهارت‌ها باعث پیشگیری از مشکلات روانی - اجتماعی شده و ابزاری فوری برای دفاع از گرایش به مصرف مشروبات الکلی در اختیار فرد مصرف‌کننده قرار می‌دهد.
- برنامه‌ریزی مدون اوقات فراغت: از آنجایی که داشتن اوقات فراغت برای هر فردی لازم و ضروری است، برای داشتن یک زندگی سالم باید جنبه اعتدال را رعایت نموده و بخشی از اوقات فراغت، صرف تفریحات سالم و ورزش گردد. در همین راستا گسترش فضا سازی شهری با رویکرد ساخت اماکن تفریحی، مذهبی، فرهنگی و ورزشی تحقق این هدف را در پی خواهد داشت.

منابع

- احمدی، یعقوب؛ خالدیان، محمد و شیخ زکریایی، وریا. (۱۳۹۵). «تأثیر عوامل اجتماعی- فرهنگی بر تمایل به مصرف مشروبات الکلی بر تمایل به مصرف مشروبات الکلی در میان جوانان استان کردستان». فصلنامه پژوهش‌های دانش انتظامی. سال ۱۸، صص ۸۱-۱۰۲.
- احمدی، حبیب. (۱۳۹۶). *جامعه‌شناسی انحرافات*. چاپ دوم، تهران: انتشارات سمت
- اکبری، یونس و سراج زاده، سیدحسین. (۱۳۹۷). «مطالعه طولی تغییرات مصرف و نگرش نسبت به مواد و تغییرات مصرف مشروبات الکلی و سیگار در بین نمونه‌ای از دانشجویان بر اساس یک طرح پانل گذشته‌نگر». فصلنامه جامعه‌شناسی نهادهای اجتماعی. دوره ۵، شماره ۱۱.
- بسیج، احمدرضا؛ جعفریان، هادی و سمیعانی، محمد. (۱۳۹۵). «بررسی عوامل اجتماعی مؤثر بر گرایش جوانان شهرکرد به مصرف مشروبات الکلی». فصلنامه پیشگیری از جرم. سال ۱۱، شماره ۴۰.
- بهمن، شعیب. (۱۳۸۸). *انقلاب‌های رنگی*. تهران: مرکز اسناد انقلاب اسلامی
- بنی فاطمه، حسین و رسولی، زهره. (۱۳۹۰). «بررسی میزان بیگانگی اجتماعی در بین دانشجویان دانشگاه تبریز و عوامل مرتبط با آن». جامعه‌شناسی کاربردی. سال ۲۲، شماره پایایی ۴۱، شماره ۱، صص ۲-۲۶.
- ترقی‌جاه، صدیقه. (۱۳۹۴). «بررسی نقش خانواده در تجربه مصرف مشروبات الکلی دانشجویان دانشگاه دولتی». فصلنامه مشاوره و روان‌درمانی خانواده. سال ۵، شماره ۳، صص ۱۲۱-۱۳۵.
- جعفریان، هادی؛ بسیج، احمدرضا و سمیعانی، محمد. (۱۳۹۵). «بررسی عوامل اجتماعی مؤثر بر گرایش جوانان شهرستان شهرکرد به مصرف مشروبات الکلی». فصلنامه مطالعات پیشگیری از جرم. سال ۱۱، شماره ۴۰، صص ۱۵۹-۲۰۰.
- دائمی، حمیدرضا. (۱۳۹۲). *راهنمای علمی پیشگیری از اعتیاد نوجوانان و جوانان*. چاپ نخست، تهران: شرکت انتشارات علمی- فرهنگی
- دهخدا، علی‌اکبر. (۱۳۷۳). *لغت‌نامه دهخدا*. چاپ دهم، تهران: دانشگاه تهران
- رفیع‌پور، فرامرز. (۱۳۷۴). *جامعه‌روستایی و نیازهای آن*. تهران: شرکت سهامی ریتزر، جورج. (۱۳۹۳). *نظریه جامعه‌شناسی مدرن*. خلیل میرزایی و عبای لطفی زاده. چاپ ۲، تهران: انتشارات جامعه‌شناسان
- سراج‌زاده، سیدحسین؛ جواهری، فاطمه و ولایتی‌خواجه، سمیه. (۱۳۹۲). «آزمون اثر دین‌داری بر سلامت در میان نمونه‌ای از دانشجویان، جامعه‌شناسی کاربردی». سال ۲۴، شماره ۱.
- سهرابی، فرامرز؛ اکبری زردخانه، سعید؛ ترقی‌جاه، صدیقه و فلسفی‌نژاد، احمدرضا. (۱۳۸۸). «مصرف مواد در دانشجویان دانشگاه‌های دولتی در سال تحصیلی ۸۶-۱۳۸۵». نشریه علمی پژوهشی رفاه. سال ۱۰، شماره ۳۴، صص ۶۵-۸۲.
- سورین، ورنر و تانکاراد، جیمز. (۱۳۸۴). *نظریه‌های ارتباطات*. علیرضا دهقان. چاپ ۳، تهران: انتشارات دانشگاه تهران

- صابری نیا، امین؛ حق دوست، علی اکبر؛ نژاد قادری، حسن؛ اسماعیلی، مریم و امامی، مژگان. (۱۳۹۳). «بررسی وضعیت و علل مصرف مشروبات الکلی (مطالعه موردی: همه گیری مسمویت مصرف الکل در رفسنجان)». دانشگاه علوم پزشکی رفسنجان. صص ۹۹۰-۱۰۰۵.
- صدیق سروسستانی، رحمت اله. (۱۳۹۰). آسیب شناسی اجتماعی. چاپ ۷، تهران: انتشارات آن عدل، اکبر؛ صدرالسادات، جلال؛ بیگلریان، اکبر و جوادی یگانه، محمدرضا. (۱۳۸۳). «تأثیر هم نشینی و معاشرت با گروه هنجارشکن و گرایش جوانان به اعتیاد». راه اجتماعی. سال ۴، شماره ۵، صص ۳۳۴-۳۱۹.
- عزیزی، جلیل. (۱۳۸۷). «فقر اقتصادی و سو مصرف مواد مخدر و مشروبات الکلی در بین جوانان شهر تهران و شمیرانات با استفاده از تکنیک تحلیل عاملی». فصلنامه رفاه اجتماعی. سال ۷، شماره ۲۹، صص ۹۰-۷۱.
- علیوردی نیا، اکبر. (۱۳۹۱). «تحلیل اجتماعی گرایش به مصرف الکل در میان دانشجویان دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران». پایان نامه کارشناسی ارشد رشته علوم اجتماعی، دانشگاه مازندران.
- گیدنز، آنتونی. (۱۳۹۷). جامعه شناسی. منوچهر صبوری. تهران: نشر نی
- مارین، سودابه؛ بهاری، علی؛ فخاری، علی و سنایی، ریحانه. (۱۳۹۷). «برنامه ها و مداخلات کارآمد، پیش بینی کننده و کنترل کننده مصرف مشروبات الکلی در جامعه». تصویر سلامت. صص ۶۳-۷۲.
- محسنی تبریزی، علیرضا. (۱۳۸۴). اتیولوژی و اپیدمیولوژی اعتیاد در خانواده های تهرانی؛ بررسی تاثیر ساختار فAMILIARY بر رفتار اعتیادی فرزندان. مجلدات ۱، ۲، ۳. مؤسسه پژوهش و برنامه ریزی آموزش عالی
- مختاری، مریم و پور زارع، سعیده. (۱۳۹۳). «بررسی تاثیر کنترل اجتماعی بر نگرش جوانان ۱۸-۲۹ ساله به مصرف مشروبات الکلی در شهر بهبهان». فصلنامه راهبردی اجتماعی - فرهنگی. سال ۳، شماره ۱۰، صص ۸۵-۱۰۹.
- مک کویل، دنیس. (۱۳۸۵). نظریه ارتباطات جمعی. پرویز اجلالی. چاپ دوم، تهران: دفتر مطالعات و توسعه رسانه ای
- ممتاز، فریده. (۱۳۸۱). انحراف اجتماعی، نظریه ها و دیدگاه ها. چاپ اول، تهران: شرکت سهامی انتشار
- نورایی، الیاس و صیدی، محبوب. (۱۳۸۹). «بررسی جامعه شناختی ارتکاب جرم در بین جوانان شهر ایلام و عوامل اجتماعی موثر بر آن». فصلنامه مطالعات اجتماعی. شماره ۲۲.
- نیک خواه، هدایت اله؛ رئوفی، محمود و شیخ، عاطفه. (۱۳۹۴). «بررسی عوامل اجتماعی مؤثر گرایش به مصرف مشروبات الکلی، مورد مطالعه: مردان ۱۸-۳۵ سال ساکن بندرعباس». پژوهشنامه علوم اجتماعی. سال ۹، شماره ۱، صص ۲۱-۴۶.
- هزار جریبی، جعفر و صفری شالی، رضا. (۱۳۸۹). «بررسی عوامل مؤثر بر ارتکاب جرم (مطالعه موردی: زندانیان استان مرکزی)». فصلنامه علوم اجتماعی. شماره ۴۶، صص ۴۴-۷۴.
- هور، استوارت و نات، لاندبای. (۱۳۸۹). رسانه، دین و فرهنگ. مسعود آریایی نیا. تهران: انتشارات سمت

● بررسی تأثیر برخی متغیرهای اجتماعی بر گرایش جوانان به مصرف الکل (مورد مطالعه: شهر اهواز)

- یزدان پناه، لیلا؛ حسن دوست، هادی؛ بوستانی، داریوش و رضایی، امید. (۱۳۹۲). «بررسی رابطه نگرش به فساد اداری و دین‌داری (مطالعه موردی: دانشجویان دانشگاه شهید باهنر کرمان)». فصلنامه مطالعات جامعه‌شناختی جوانان. سال ۴، شماره ۱۰، صص ۱۳۷-۱۶۰.
- Arria, A. M., Garnier-Dykstra, L. M., Caldeira, K. M., Vincent, K. B., Winick, E. R., & O'Grady, K. E. (2013). **“Drug use patterns and continuous enrollment in college: Results from a longitudinal study”**. Journal of studies on alcohol and drugs, 74(1), 71-83.
- Baker Leigh, Frances Prevatt and Briley Proctor. (2012). **“Drug and Alcohol Use in College Students with and Without ADHD”**. Journal of Attention Disorders, 16: 255-263.
- Davis, Nanette J. and Clarice Stasz. (1990). **Social Control of Deviance: A Critical Perspective**. New York: McGraw-Hill
- Epstein, J. a., Griffin, K. W., Botvin, G. J. (2000). **“A model of smoking among inner city adolescents: the role of personel competence and perceived benefits of smoking”**. Journal of smoking preventive medicine, 31, 107-114.
- Hagan, John. (1994). **Crime and disrepute**. Pine Forge Press.
- Lacey John H., Tara Kelley-Baker, Robert B. Voas, Eduardo Romano, C. Debra, Furr-Holden, Pedro Torres and Amy Bernin. (2011). **“Alcohol- and Drug-Involved Driving in the United States: Methodology for the National Roadside Survey”**. Evaluation Review, 35: 319-353.
- Merton, R. K. (2005). **“Merton's strain theory”**. Available at: http://home.comcast.net/~ddemelo/crime/mert_strain.html.
- Merton, Robert K. (1980). **“Social Structure and Anomie”**. In Traub, Sturat H. & Little Craig B (eds.) *Theories of Deviance*, New York: F. E. Peacock.
- Ramsoomar, Leane & Neo, K, Morojele. (2012). **“Trends in alcohol prevalence, age of initiation and association with alcohol-related harm among South African youth: Implications for policy”**. S Afr Med J 2012;102(7):609-612
- Sutherland, Edwin H. and Donald R. Cressey. (1978). **Criminology**. US: J. B. Lippincott.
- Wang, cheng et al. (2015). **Alcohol use among Adolescent youth: The Role of Frindship Networks and Family Factors in Multiple School Studies**.